

Deloitte AS
Postboks 221 Sentrum
0103 OSLO

VÅR REFERANSE
18/11440

DERES REFERANSE

DATO
04.09.2020

Tilsynsrapport

1. Innledning

Det vises til foreløpig tilsynsrapport datert 07.07.2020 og Deloitte AS ("Deloitte") sitt tilsvarende datert 20.08.2020. Finanstilsynet mottok en innrapportering fra tidligere revisor i brev av 04.09.2018 av Deloitte for å ha bekreftet kapitalforhøyelse i strid med aksjelovens § 10-12 (1), jf. regnskapsloven § 5-7 og definisjon av virksomhetsbegrepet i NRS 17.

2. Bakgrunn

Innrapporteringen gjelder Deloitte's aksept av et revisjonsoppdrag hvor tidligere revisor frarådet ny revisor å påta seg revisjonsoppdraget siden revisjonsklienten planla en egenkapitaltransaksjon som tidligere revisor oppfattet som lovstridig.

Deloitte ble registrert som ny revisor i Foretaksregisteret den 24.01.2018. Transaksjonen som tidligere revisor mener er lovstridig ble akseptert av ny revisor.

Revisorloven § 7-2 tredje ledd om pliktene til forespurt revisor lyder "*Dersom en revisor påtar seg oppdraget i strid med den forrige revisors råd, skal begrunnelse for dette dokumenteres, jf. revisorloven § 5-3 annet ledd.*"

Finanstilsynet ba på bakgrunn av innrapporteringen Deloitte oversende følgende:

1. Kopi av revisors akseptvurdering, jf. revisorloven § 5-3 annet ledd, herunder all dokumentasjon som underbygger vurderingen.
2. Revisjonsdokumentasjon for kapitalforhøyelsene registrert henholdsvis 24.01.2018, 30.05.2018 og 22.1.2019, herunder revisors vurdering av benyttet tingsinnskudd.

Hendelsesforløpet knyttet til aksept av revisjonsoppdraget er slik Finanstilsynet vurderer det som følger:

1. Forespørsel til tidligere revisor ble sendt av påtroppende revisor 30.12.2017, jf. revisorloven § 7-2 første ledd.
2. Forespørselen ble besvart 02.01.2018 hvor det fremgår at tidligere revisor frarådet påtroppende revisor å ta på seg oppdraget grunnet den planlagte lovstridig

egenkapitaltransaksjonen (emisjon). Bevarelsen viste til nummeret brev nr. 2 og et notat angående tingsinnskudd datert 23.08.2017.

3. Generalforsamling i revisjonsklienten avholdt 10.01.2018 valgte ny revisor.
4. Påtroppende revisor avga villighetserklæring 16.01.2018.
5. Påtroppende revisor avga uttalelse om redegjørelse ved kapitalforhøyelse 05.02.2018. Erklæringen er tatt inn i prospekt datert 08.02.2018.
6. Påtroppende revisor bekreftet aksjeinnskudd i annet enn penger 02.05.2018.
7. Det ble registrert til sammen to kapitalforhøyelser i foretaket i 2018 og en kapitalforhøyelse i 2019.

3. Nærmere om revisjonsklienten og kapitalforhøyelsen

Revisjonsklienten (selskap A) er "morselskapet" i en franchisekjede og er etablert for å drive støttefunksjoner for kjeden. Aksjonærene i selskapet er i all hovedsak enkeltstående foretak som er medlemmer i kjeden. Disse betaler en "lisens" til selskapet for medlemskapet. Selskapets omsetning utgjorde ca. MNOK 90 i 2018.

For å skape større merkevare-lojalitet og for å få bedre innkjøpsavtaler med underleverandører, startet revisjonsklienten i 2016/2017 en prosess der alle medlemsvirksomhetene i kjeden skulle inngå nye 5 års "lojalitets-kontrakter" (kjedeavtaler). Alle medlemmer som signerte kontrakten forpliktet seg til å bli i kjeden i hele kontraktsperioden og kun kjøpe og videreselge varer fra selskapets leverandører og kjeden for øvrig. Medlemsbedriftene forpliktet seg til å betale en avgift til selskapet i kontraktsperioden for bruk av merkevarnavnet og fellestjenester. Ut over dette var det planlagt å gjennomføre en kapitalforhøyelse mot eksisterende aksjonærer. Kapitalforhøyelsen var planlagt å skje delvis ved kontantinnskudd og delvis som tingsinnskudd der ny kjedeavtale skulle inngå som den underliggende eiendelen. Kapitalforhøyelsene ble gjennomført i 2018, og i årsregnskapet for 2018 er det oppført en immateriell eiendel betegnet "kjedekontrakter" med MNOK 54,8. Aksjekapitalen er økt fra TNOK 410 i 2017 til MNOK 3,7 samt overkurs MNOK 121,5 i 2018.

4. Nærmere om bakgrunnen for revisorskiftet

Revisorskifte ble gjennomført årsskiftet 2017/2018 etter at revisjonen for 2016 var avsluttet og 2017 revisjonen påbegynt av tidligere revisor.

Tidligere revisor mener at den reelle grunnen til revisorbyttet var at tidligere revisor ikke ville akseptere revisjonsklientens foreslåtte kapitalforhøyelse med kjedeavtale som tingsinnskudd. Aksjeloven krever at eiendeler som benyttes som tingsinnskudd ved kapitalforhøyelse må kunne balanseføres etter regnskapsloven. Etter tidligere revisor sin oppfatning utgjorde ikke den beskrevne kjedeavtalen en eiendel som kan balanseføres.

Tidslinjen knyttet til kapitalforhøyelsen ved tingsinnskudd i form av medlemsavtale er som følger:

1. Advokatfirma A tar sommeren 2017 kontakt med Deloitte for regnskapsfaglig kompetanse knyttet til planlagt restrukturering av Selskap A.
2. Tidligere revisor ved fagavdelingen oversender notat av 23.08.2017 til foretaket hvor tidligere revisor gir uttrykk for at det planlagte tingsinnskuddet ikke tilfredsstillt kravene til balanseføring og tidligere revisor kan derfor ikke gå god for at planen er gjennomførbar.

- Tidligere revisor anbefaler revisjonsklienten å innhente *"en vurdering fra en tredjepart som redegjør for hvorfor/hvordan tingsinnskuddet er gjennomførbart"*.
3. Deloitte stiller i e-post datert 03.10.2017 til advokatfirmaet B og i påfølgende telefonsamtale 06.10.2017 spørsmål om forståelsen av aksjelovens §§ 2-7 og 10-12 om tingsinnskudd.
 4. Advokatfirmaet B oversender notat datert 19.10.2017 med tittelen *"Kjedemedlemskapsavtale som grunnlag for kapitalforhøyelse"* til Deloitte med kopi til advokatfirma A og revisjonsklienten. Som det fremgår av notatet mener advokatfirma B at kjedemedlemskapsavtalen kan oppføres som en eiendel i balansen, og at dette er gjort i to andre tilsvarende navngitte tilfelle. Det fremgår videre av notatet at advokatfirmaet bistår revisjonsklienten.
 5. E-post fra advokatfirma A av 24.10.2017 til Deloitte om at styret i Selskap A vil innstille på Deloitte som ny revisor.
 6. Deloitte blir i slutten av oktober bedt av advokatfirma A om å kvalitetssikre verdivurderingen av kjedekontraktene utført av et konsulentfirma. Denne oppgaven blir akseptert. Endelig versjon av verdivurderingen fra konsulentfirmaet er datert 30.01.2018 .
 7. Tidligere revisor sender nummerert brev nr. 2 datert 24.11.2017 til styret i Selskap A hvor det henvises til notatet av 23.08.2017. Det fremgår av brevet at revisor ikke har mottatt ny informasjon og derfor velger å informere styret i form av et nummerert brev.
 8. Selskap A v/økonomiansvarlig oversender 06.12.2017 revisors nummerte brev av 24.11.2017 med vedlegg til Deloitte.
 9. Deloitte tar initiativ til et møte med daglig leder og økonomiansvarlig i Selskap A som gjennomføres 07.12.2017. Deloitte blir uformelt spurt om selskapet er villig til å påta seg vervet som revisor og bedt om å stille på et styremøte.
 10. Deloitte deltar på styremøte i Selskap A 13.12.2017.

Hendelsesforløpet knyttet til Deloitte's aksept av revisjonsoppdraget er beskrevet i punkt 2.

5. Nærmere om regnskapsspørsmålet

Tidligere revisor påpeker i notat til foretaket datert 23.08.2017, jf punkt 7 i tidslinjen for kapitalforhøyelsen, at signering av en medlemsavtale ikke kan anses å være en forpliktelse (binding) som kan sies å være en virksomhetsoverdragelse og påpeker videre at goodwill er differansen mellom anskaffelseskost ved kjøp av en virksomhet og virkelig verdi av identifiserbare eiendeler og gjeld, jf. regnskapsloven § 5-7. I notatet påpeker avtroppende revisor at selv om en avtale inngås for å tilføre et foretak verdier, og disse verdiene (kontantstrømmene) kan estimeres i en verdivurdering av avtalen, så er utgangspunktet at avtalen likevel ikke kan føres opp som en eiendel i balansen. Når en eiendel som har en virkelig verdi ikke tilfredsstillt kravene til balanseføring etter regnskapsreglene, kan eiendelen heller ikke benyttes som tingsinnskudd ved kapitalforhøyelse.

Påtroppende revisor skriver i sin redegjørelse at tidligere revisors innsigelser ikke lenger er relevante fordi det er innhentet en vurdering av lovligheten av transaksjonsformen slik tidligere revisor anbefalte. Det fremkommer videre av mottatt dokumentasjon at påtroppende revisor har lagt avgjørende vekt på aksjerettslige og regnskapsmessige vurderinger som fremkommer av et notat utarbeidet av advokatfirma B, jf. punkt 4 i tidslinjen for kapitalforhøyelsen foran. Notatet er stilet til påtroppende revisor, men det er opplyst at notatet er bestilt av foretakets juridiske rådgiver.

Notatet synes å ligge til grunn for oppføringen av den immaterielle eiendelen "Kjedekontrakter" i foretakets balanse. Advokatfirmaets vurdering tar utgangspunkt i aksjeloven. Regnskapsloven § 5-7 om balanseføring av goodwill, som avtroppende revisor henviser til, er ikke nevnt i notatet fra advokaten.

Betydningen av ekspertens arbeid er i dette tilfelle avgjørende for om kapitalforhøyelsen med tingsinnskudd lar seg gjennomføre. Det fremkommer av ISA 500 punkt 8 at:

"dersom informasjon som skal brukes som revisjonsbevis er utarbeidet ved hjelp av arbeidet til en ekspert brukt av ledelsen, skal revisor, i det omfang revisor finner nødvendig ut fra betydningen av ekspertens arbeid for revisor formål:

- a) evaluere ekspertens kompetanse, kapabilitet og objektivitet*
- b) opparbeide seg en forståelse av ekspertens arbeid*
- c) evaluere hvorvidt ekspertens arbeid er hensiktsmessig som revisjonsbevis for den relevante påstanden"*

Det fremkommer ikke av dokumentasjon i saken at påtroppende revisor har vurdert advokatens regnskapskompetanse og uavhengighet/objektivitet i forhold til ledelsens/den juridiske rådgivers oppfatning av regnskapsspørsmålet. Det fremgår heller ikke av mottatt materiale at påtroppende revisor selv har vurdert og dokumentert sin regnskapsfaglige oppfatning av de inngåtte kjedeavtaler opp mot tidligere revisors vurderinger i notat til foretaket datert 23.08.2017, jf punkt 7 i tidslinjen for kapitalforhøyelsen. Det vises i denne forbindelse til kravene i ISA 230, punkt 7 til 9 og ISA 500, punkt 8.

6. Finansstilsynets vurdering av prosessene som førte til revisorskiftet

Aksjelovens kapittel 7 omhandler valg av revisor og revisors tjenestetid. Det fremgår av lovens § 7-2 annet ledd at revisjonsklienten ikke kan avsette sin revisor før utløpet av tjenestetiden uten saklig grunn og at uenighet vedrørende regnskapsmessig behandling eller revisjonshandlinger ikke anses som saklig grunn. Tilsvarende bestemmelse fremgår av revisorloven § 2-1 sjuende ledd.

Engasjementet til avtroppende revisor var bekreftet ved engasjementsbrev og revisor hadde også planlagt samt utført interimrevisjonen for årsregnskapet 2017 før revisor ble skiftet ut på en ekstraordinær generalforsamling. Når skifte av revisor skjedde uten sittende revisors samtykke, fremstår generalforsamlingens vedtak som brudd på aksjeloven. Revisorskiftet er derfor egnet til å undergrave tilliten til revisjonsprofesjonen.

Spørsmålet om bakgrunnen og begrunnelsen for revisorskiftet kan etter Finansstilsynets vurdering drøftes uavhengig av det underliggende spørsmålet om hva som anses som regnskapsmessig korrekt løsning. Også revisorloven oppstiller egne regler om fremgangsmåte ved revisorskifte, og pålegger bla. kommunikasjon mellom avtroppende og påtroppende revisor, jf. revisorloven § 7-2. Ved fraråding fra tidligere revisor, må påtroppende revisor begrunne og dokumentere grunnlaget for at oppdraget aksepteres. Herunder plikter påtroppende revisor å vurdere den aktuelle situasjonen opp mot revisorloven § 2-1 sjuende ledd og tilsvarende bestemmelse i aksjeloven § 7-2.

Slik Finansstilsynet vurderer saken, har avtroppende og påtroppende revisor i desember 2017 ulikt grunnlag for å vurdere transaksjonens lovlighet. Finansstilsynet bemerker at tilsynet ikke har informasjon om hvorvidt tidligere revisor ville ha akseptert kapitalinnskuddet om de hadde tilgang

på den samme informasjonen som Deloitte. Finanstilsynet gjør oppmerksom på at det ikke er gitt nærmere forklaring på det som fremstår som manglende kommunikasjon mellom revisjonsklienten og tidligere revisor, ved at tidligere revisor ikke har fått tilgang til de innhentede vurderinger om grunnlaget for tingsinnskuddet som revisjonsklienten hadde innhentet fra tredjepart allerede 19.10.2017. Finanstilsynet antar imidlertid at de innhentede vurderingene ville kunne utgjort et grunnlag for videre kommunikasjon med tidligere revisor, jf. anbefaling inntatt i notatet av 23.08.2017. Tidslinjen viser at tidligere revisors sitt notat av 23.08.2017 fremstod som ubesvart fra revisjonsklienten på tidspunktet for tidligere revisor sitt nummerte brevet til styret.

Deloitte mottok derimot de innhentede vurderingene og benyttet dette som grunnlag for sin vurdering av tidligere revisor sin fraråding. Deloitte har i redegjørelsen opplyst at *"Vi mener de innhentete vurderinger fra advokater er tilstrekkelig grunnlag for å konkludere med at transaksjonsformen slik vi har fått oss den forelagt er lovlig."* Finanstilsynet savner imidlertid en faglig underbygget vurdering hvor Deloitte som påtroppende revisor har benyttet den regnskapseskspertise som revisjonsselskapet selv må antas å inneha, jf. ISA 500 punkt 8. For Finanstilsynet fremstår den aktuelle problemstillingen som et eksempel på en problemstilling som det skulle vært konsultert internt i revisjonsselskapet i samsvar kravene til kvalitetskontrollsystemer, jf. ISQC1 punkt 34. Det vises i denne forbindelse til at denne egenkapitaltransaksjonen i tilsvaret fra Deloitte omtales som en "kompleks transaksjon" samt at det foreligger en uenighet mellom revisjonsklienten og tidligere revisor når det gjelder den regnskapsmessige behandlingen.

Deloitte har i tilsvaret under avsnittet "Plikter for ny revisor" redegjort for hvordan selskapet forstår revisorloven § 2-1 syvende ledd, og skriver blant annet følgende:

"Dersom det legges til grunn at ny revisor ikke kan påta seg oppdrag som følge av bestemmelsen, selv om bestemmelsen ikke retter seg direkte mot revisor, kan konsekvensen bli at regnskapspliktige som er uenige med sin revisor må bøye seg for revisor. Revisor får dermed vetorett på en rekke regnskapsrettslige og aksjerettslige spørsmål i sin periode. For den revisjonspliktige kan dette bli svært problematisk dersom tidligere revisor tar feil i sitt standpunkt i en aktuell sak. Interesseavveiningen – der muligheten for at en revisor kan ta feil – burde i så fall vært drøftet grundigere som ledd i forarbeidene ved utforming av bestemmelsen. I situasjoner der tidligere revisor anvender regler feil, og det skaper uenighet med den revisjonspliktige, slår ikke de angitte hensynene bak regelen til. Spørsmålet blir derfor i realiteten hvordan ny revisor med en annen faglig oppfatning av en aktuell problemstilling enn tidligere revisor kan forholde seg i en slik situasjon."

Revisjonsselskapet har i drøftelsen over lagt til grunn at valgt revisor tar feil. I denne saken har ikke revisjonsklienten eller påtroppende revisor lagt frem dokumentasjon som viser at dette premisset utvilsomt er tilstede.

Finanstilsynet anser revisorloven § 2-1 syvende ledd som en sentral bestemmelse for revisorinstituttet og som skal sikre revisors integritet. Deloitte stiller i tilsvaret spørsmål om hvordan påtroppende revisor med en annen faglig oppfatning av en aktuell problemstilling skal forholde seg når den revisjonspliktige og tidligere revisor er uenige om regnskapsmessig behandling. I de tilfellene hvor en revisor velger å påta seg et oppdrag hvor det har vært en uenighet om regnskapsmessig behandling mellom den revisjonspliktige og tidligere revisor, er

Finanstilsynets vurdering at påtroppende revisor må innhente tilstrekkelig og hensiktsmessig revisjonsbevis som underbygger at tidligere revisor har kommet til feil konklusjon. Det vises til ISA 500 punkt 6. For den konkrete saken som behandles i denne tilsynsrapporten kan ikke Finanstilsynet se at dette er gjort. Finanstilsynet oppfatter at Deloitte tar selvkritikk i tilsvaret der det fremgår at *"Vi erkjenner imidlertid at dokumentasjonen kunne vært styrket når det gjelder dokumentasjon av at den regnskapsmessige vurderingen i notatet var vurdert og diskutert av revisjonsteamet og i diskusjon med regnskapsfaglige ressurser internt i Deloitte"*.

Finanstilsynet presiserer at det ikke har tatt stilling til de regnskapsrettslige eller selskapsrettslige sider av adgangen til å gjennomføre kapitalforhøyelse med det aktuelle tingsinnskuddet, men finner det kritikkverdig at påtroppende revisor på selvstendig grunnlag ikke har vurdert notatet *"Kjedemedlemskapsavtale som grunnlag for kapitalforhøyelse"* opp mot regnskapsloven § 5-7 som grunnlag for den konklusjonen som selskapet har trukket og heller ikke har vurdert den aktuelle ekspertens objektivitet og kompetanse. Finanstilsynet mener følgelig at påtroppende revisor ikke har underbygget sin konklusjon knyttet til kapitalinnskuddet med tilstrekkelig og hensiktsmessige revisjonsbevis for oppføringen som goodwill i balansen.

Konklusjon

Revisorskiftet skjedde på ekstraordinær generalforsamling etter at valgt revisor hadde utført sin interimrevisjon og uttalt seg til styret i revisjonsklienten om en egenkapitaltransaksjon. Finanstilsynets konklusjon er at revisjonsklientens vedtak i generalforsamling 10.01.2018 er et brudd på aksjelovens § 7-2 og revisorloven § 2-1 sjuende ledd.

Denne konklusjonen innebærer at det kan reises spørsmål ved om det foreligger såkalt "opinion shopping" og at revisorskiftet dermed er i strid med revisorinstituttets grunnleggende regler knyttet til prosedyrer ved revisorskifter. Finanstilsynet bemerker at det basert på den mottatte informasjonen fra revisjonsselskapene ikke synes å være andre reelle grunner for revisorskiftet enn revisjonsklientens ønske om å gjennomføre den aktuelle egenkapitaltransaksjonen raskt. Deloitte har anført at en begrunnelse skal være Deloitte sin kompetanse på kjededrift. Om dette er hovedårsaken til skiftet, ville det slik Finanstilsynet ser det vært naturlig å ha ventet til ordinær generalforsamling våren 2018.

Finanstilsynet mener at påtroppende revisors handlemåte i) er i strid med revisorloven § 7-2 tredje ledd og ii) at det ikke innhentet tilstrekkelig og hensiktsmessig revisjonsbevis knyttet til attestasjon av et tingsinnskudd, jf. revisorloven § 5-2 annet ledd og ISA 500 punkt 6.

Finanstilsynets vurdering er at dette er alvorlige brudd på revisors plikter.

For Finanstilsynet

Anders Hole
seksjonssjef

Anders Grini
senior tilsynsrådgiver

Dokumentet er godkjent elektronisk og har derfor ikke håndskrevne signaturer.